

Vergadering van het jongerengEZELSchap uit de Gentse Begijnengracht in 1707

W.L. Braekman

Inleiding

In een verzamelhandschrift waarin het werk van de Gentse rederijker Jacobus Hije (1667-1749) wordt bewaard en dat zich nu in de Gentse Universiteitsbibliotheek bevindt, komen op fols. 158v-160 een merkwaardig gedicht en lied voor ⁽¹⁾. Ze maken het onderwerp van onderhavige bijdrage uit.

Jacobus Hije was in zijn geboortestad bijzonder actief betrokken bij de heroprichting van de aloude rederijderskamer De Fonteine in 1701. In de Arteveldestad was hij in zijn tijd een graaggeziene figuur. Bij allerlei vermakelijkheden, optochten, inhalingen, feestelijke gelegenheden en merkwaardige voorvallen was hij present en steeds bereid om met een klucht, een monoloog, een lied of een one-man show zijn stadsgenoten te amuseren ⁽²⁾. Zijn verzameld oeuvre is zeer gevarieerd van inhoud en niet onverdienstelijk, zeker niet als men het vergelijkt met dat van zijn tijdgenoten. Toch heeft zijn werk tot op heden weinig belangstelling gewekt; tot voor enige tijd was er zo goed als niets ook in druk toegankelijk en het is pas de laatste jaren dat daarin verandering is gekomen ⁽³⁾.

Hije, van beroep kuiper en azijnlegger, woonde met zijn groot gezin in de Begijnengracht te Gent. Gedurende enkele jaren was hij, toen reeds op gevorderde leeftijd, ook deken van deze buurt. Maar reeds tientallen jaren te voren was hij met zijn gezin een van de stimulerende krachten bij het organiseren en opluisteren van de aldaar gehouden buurtfeesten. In het gedicht dat we hierna laten volgen, beschrijft Hije de vergadering die door de ongehuwde jongeren uit deze straat of buurt in 1707 werd gehouden. Het was een wellicht jaarlijkse, maar zeker driejaarlijkse bijeenkomst in een 'dekenij' die er door de jongeren was opgericht als tegenhanger en equivalent misschien, van de eveneens jaarlijkse vergadering van de volwassenen die in dezelfde buurt de echte dekenij vormden.

Bij de jongeren uit de Begijnengracht speelden vermoedelijk Hijes kinderen (met de vader op de achtergrond of achter de schermen) een belangrijke rol. Deze ongehuwde jongelui hadden er zich wellicht georganiseerd en vormden vermoedelijk een al dan niet goed gestructureerde groep. Deze zal dan wel gekopieerd zijn op de dekenijen van de volwassenen die toen in alle buurten of straten van Gent bestonden.

(1) U. Gent, hs. 2421, nr. 73 van het inhoudsoverzicht (zie volgende noot).

(2) Over Hije en zijn werk, zie W.L. Braekman, *Leven en Werk van de Gentse Rederijker Jacobus Hije (1667-1749)*, Fac. Univ. St. Louis, Studiecentrum 18de-eeuwse Zuid-Nederlandse Letterk., Cahier 21 (Brussel, 2002).

(3) Zie W.L. Braekman, "Bedelaars bij de Gentse of Ekkergermese Ommegang", *OvZ* 76 (2001), p. 27-31.

Feitelijke gegevens over deze groeperingen van jongeren zijn onbestaan- de, zodat de tekst die hierna volgt informatie bevat die, hoe frustrerend vaag en hopeloos onvolledig ook, van uitzonderlijke waarde is. Hier van- gen we immers een glimp op van een aspect van deze buurtgroepen, hun jaarlijks feest en hoe het er daar aan toe ging. De vergadering van deze jongeren had plaats in 1707, zo deelt de titel van het gedicht ons mee, maar wanneer precies in dat jaar vernemen we niet. Het blijkt dat er om de drie jaar een nieuw bestuur werd aangesteld (v. 44) en er dan zeker een dergelijke vergadering plaats had, maar vermoedelijk werd er jaarlijks een feest georganiseerd, zoals we reeds vermeld hebben.

Het feest

De vergadering, in feite een echt feest, duurde niet minder dan vijf dagen. De eerste dag begint met de “jonsten” of giften en schenkingen in ont- vangst te nemen van de deken, de dekenin, de baljuw en de twee “ofmees- ters”. Zij waren het die het festijn financieel haalbaar maakten en hun gif- ten blijken dat jaar te “sijn gheweest veel grooter als voor desen” (v. 65). Het doel van de vergadering was niet alleen de samenhang van de bewoners van de straat te vergroten. De directe aanleiding was wel, in dat jaar althans, de installering van een nieuw driejaarlijks bestuur van de dekenij. De jongeren kozen op hun beurt dan eveneens hun eigen bestuur en daarrond werd een dagenlange ‘happening’ gebouwd in de herberg Het Moorelant (4). Deze verkiezing van de nieuwe deken en dekenin werd gevolgd door de “jonsten liberael” (v. 21) van de twee nieuwverkozenen om daarmee ook de volgende dagen het feest voort te zetten.

De eerste dag wordt opgevrolijkt door een monoloog. Deze is tekst nr. 65 uit het verzamelhandschrift van het werk van Jacobus Hije. De gebulte, gebogen spreker met in zijn zak een hondje, herinnert bovendien sterk aan wat Jacobus in zijn berijmde biografie over zichzelf als toneelspeler vertelt (5). Het is dus waarschijnlijk dat vader Hije zelf deze monoloog a.h.w. als gastspreker, voor de jongeren van zijn straat heeft gedebiteerd. Deze eerste dag eindigt met het feestelijk - en wellicht luidruchtig - naar huis begeleiden van de nieuwverkozen dekenin.

De tweede dag (vv. 29-40) wordt een kippenfestijn gehouden met als des- sert “suijckerwerck, verheven ende schoon”, zgn. “pièces montées” die de hele tijd op de tafels tentoon stonden, lang vóór ze in stukken werden gesneden, rondgedeeld en verorberd. Ook op deze dag voerde men een monoloog op, nu over “een man draghende vrouw”, een humoristisch commentaar op de traditionele man-vrouwrelatie die we ook in de genoemde verzamelbundel aantreffen (nr. 76). Op het einde van de dag brengt men weer de dekenin wellicht in stoet naar huis.

(4) Zie noot 16 bij de tekst.

(5) W.L. Braekman, “Leven en Werk ...”, inhoudsoverzicht nr. 1.

De derde dag (vv. 41-56) ontvangt het vergaderd gezelschap het bezoek van de deken van de echte buurtdekenij alsook van de jongelui die in de loop van de vorige drie jaar in het huwelijk zijn getreden en daardoor het gezelschap hebben moeten verlaten. Uit dit laatste gegeven blijkt duidelijk dat de vergadering bedoeld was voor de "varlets à marier", de huwbare jongeren van de straat.

Het banket van deze dag bestaat uit vis, oesters, "en al 't best dat ons de zee kan gheven" (v. 46). Ook op deze dag ontbreekt de dagelijkse toneelvoorstelling niet: een luchthartige schoenlapper doet zijn beklag over de slechte tijd, maar blijft optimistisch. Ook deze monoloog is in het reeds een paar maal genoemde handschrift bewaard ⁽⁶⁾. 's Avonds worden de deken en de dekenin naar huis begeleid in een stoet waaraan alle aanwezigen deelnemen ⁽⁷⁾. De feestvierders keren dan naar hun lokaal terug en eindigen de dag of nacht met dansen, muziek maken, springen en elkaar toedrinken. Het suiker "abbondant" dat ondertussen werd rondgedeeld, droeg eveneens bij tot de uitgelaten stemming waarin deze dag een einde nam.

De vierde dag (vv. 57-64) wordt er nog maar eens overvloedig gegeten en gedronken, en ook nu volgt na het eten van de "suijpen", d.i. rijst en pap, een dramatische monoloog. Een kuiper (vader Hije of een van zijn zonen?) verschijnt vóór de disgenoten 'gehuld' in een kuip waaraan onderaan alle soorten gereedschap vastgemaakt waren die hij bij het uitoefenen van zijn beroep nodig heeft. Hij houdt een toespraak waarvan het onderwerp niet nader wordt aangegeven. Vermoedelijk was het een lofspraak op het kuipersambacht, waarvan de tekst ook in het verzamelhandschrift voorkomt ⁽⁸⁾. Het kuipersambacht met de familie Hije op de eerste plaats (de vader en drie zonen die eveneens kuiper waren) was blijkbaar goed vertegenwoordigd en ook bijzonder actief binnen de vereniging.

De vijfde en laatste dag (vv. 65-76) is er een wafelenbak en een oesterfeestijn. Dit duurt tot in de late uren, tot wanneer de nachtwacht zijn ronde doet en komt melden dat het tijd is om naar huis te gaan. Wat er bij deze nachtelijk tocht "in een doncker hol" of "tusschen blende mueren" eventueel tussen deze jongens en meisjes kan zijn gebeurd, dat zal alleen bij het Laatste Oordeel bekend worden. De dichter is hierover dan ook zeer discreet, maar toch laat hij het een en het ander vermoeden ... In de loop van de volgende maanden en jaren zal het getal der nu nog huwbaren, maar nog niet gehuwden met een aantal eenheden zijn afgenomen.

Hije besluit dan zijn verslag van het feest (vv. 77-88). Hoewel, zegt hij, de deelnemers de "joncheijt" zijn geweest, is op het feest alles toch in eer en deugd verlopen. De waard van Het Moorelant heeft niemand moeten borgen, want elke deelnemer heeft prompt zijn schulden betaald. 'Leve de jongeren van de Begijnengracht' is dan ook de goedkeurende kreet waar-

(6) W.L. Braekman, "Leven en Werk ...", Inhoudsoverzicht nr. 11.

(7) De tekst laat er twijfel over bestaan of de jongeren in paren de deken begeleidden ofwel, of de deken en de dekenin als paar door hen begeleid werden.

(8) W.L. Braekman, "Leven en Werk ...", nr. 19 of nr. 70.

mee de dichter als met een stoot uit een “faembasuijn” (v. 57) of lof-trompet zijn gedicht afrondt.

Vermelden we nog dat op het gedicht een lied volgt. Hierin wordt de informatie uit het gedicht nogmaals, zij het nu op een wat lichtere toon herhaald, maar nieuwe bijzonderheden komen er niet in voor. We laten het hier volledigheidshalve eveneens volgen

Hijes gedicht en lied

De vergaederijng van de jonckheijt van de
Begijnnegraght in het jaer 1707

Komt Musa, mij ter hulp en wilt mijn penne drijven,
Opdat ick in het kort den lof en eer magh schrijven,
De blijtschap, liefd' en vreught, en 't saemen de eendracht
Van meest al de ghebueurs van de Begijnegracht.
De jonsten sijn gheweest veel grooter als voor desen, 5

Van deken, dekenin, met den balju ghepresen,
Waerbij met een goet hert de jonsten sijn ontfaen,
Van die int selve ampt als nu sijn afgegaen,
D'ofmeesters allebeij, en magh ick niet vergeten,
Die met sorghvuldigheijt hun soo hebben ghequeten 10

Dat iederen ghebuer hun eere schuldigh is.
Ick komme tot den lof der joncheijt noijt volpresen,
Aen wien d'ofmeesters oock hun jonst hebben bewesen,
Als sij vijf daeghen lanck, seer lustigh en plesant
In d'herbergh sijn vergaert, ghenaemt Het Moorelant, 15

En op den eersten dagh het wiltbraet wiert gheschoncken,
Oock met ghemeene voijs, soo veel de jonckheijt raect,
Wiert eenen deken ende dekenin ghemaect
Jonsten liberael van hun alsdan ghegeven,
Dat heeft als op een nieuw de jonckheijt doen ervaren, 20

Waernaer, kommedi-wijs, des sweerelts ijdelheijt
Wiert als in eenen sot verthoont en uutgheleijt
Die was ghebuijckt, ghebult, met vele sotte treken
Een hont wel opghetoyt sagh m'in sijn maelsack steken,
Dan wiert de dekenin, seer praghtigh t'huys gheleijt, 25

5. *jonsten*: gunsten, tekenen van genegenheid in de vorm van het betalen van een vrij door hen te bepalen financiële bijdrage in de kosten. 15. *Het Moorelant*: deze herberg komt niet voor in N. Kerckaert, *Oude Oostvlaamse Herbergnamen* (Gent, 1976). 17. *gemeyne voijs*: algemeenheid van stemmen. 19. *liberael*: vrijgevig. 20. *als op een nieuw*: opnieuw. 23-24. Deze monoloog komt in hs. 2421 voor als nr. 77. 23. *treken*: streken, grappen, poetsen. 24. *maelsack*: tas of zak in een kledingstuk, ook reistas (cf. Fr. malle).

Dat was den eersten dagh, maer al in 't kort gheseijt.
Den tweeden dagh verschijnt, en sonder iet te missen,
Soo siet men wederom de kieckens daer opdissen
Daerbij een suiijckerwerck, verheven ende schoon,
Dat admiraebel was, op taeffel stont ten thoon. 30

Nogh eens al wederom, al schuijft mer gheen gordijnen,
Men siet komediwijs iedt nieuws alweer verschijnen,
Een man draghende vrouw, een vrouw aen wel naer wensch,
Waerop wiert uutgheleijt 't heel leven van den mensch,
Vierpannen ende licht dat gijnck men daer bereijden, 35

Om soo de dekenin weer prachtigh thuijs te leijden.
De kamer overal die was met licht beset,
En op de taeffel stont weerom een nieuw bancquet.
Den derden dagh komt aen, alweder nieuwe gijften,
Den deken der ghebuert thoont oock sijn goede drijften, 40

Met de ghetrouwde, die te saemen sijn ghepaert,
Naer dat 's over drij jaer, oock hadden me vergaert.
Weer nieuwen apetijt op taeffel wordt ghegeven,
Vijs, hoesters, en al 't best dat ons de zee kan gheven,
Door een schoenlapper, die seer sleght was int abbijt, 45

Wiert wederom verthoont den schraelen, sleghten tijt,
En 't saemen oock pouaen, die stack vol listen en laeghen,
Noghtans men hoort van hem meer lagghen als beklaegen,
Dan leijde men naer huijs den deken paer en paer,
En wiert van volle vreught ghevolght van allegaer. 50

Daer wast weer nieuwe vreught met danssen en met sprijnghen,
En elck eens uutter borst een glaesken om te brijnghen,
Het suiijcker abbondant dat is eenieders vrient,
Daervan wiert elck persoon partickelier ghedient.
Den vierden dagh, nogh eens, de taeffel met salade, 55

35. De monoloog "Een man draeghende vrouw" komt voor in hs. 2421 als nr. 76; *aen wel*: wellicht te lezen welaen, voorwaar. 35. *Vierpannen*: met olie gevulde schotel waarin een wiek in brand werd gestoken. 40. *drijften*: intenties, neigingen. 45. *sleght*: eenvoudig, armtierig (cf. Dt. schlicht); int abbijt: gekleed. 47-48. De monoloog van de schoenlapper komt in hs. 2421 voor als nr. 11. 47. *pouaen*: pochhaan, snoever (?); mij niet van elders bekend. 49. *paer en paer*: de deken en de dekenin, gevolgd door de deken en de dekenin der jongeren. 52. *om te brijnghen*: om op iemand te drinken, iemand toe te drinken. 54. *partickelier*: in het bijzonder. 57. *suijpens*: soep, pap. 58. *onlustigh*: zonder lust (om te slapen). 59. *verthoogh*: vertoning, opvoering; wat dit verthoogh was is onzeker (misschien nr. 19 of 70 uit hs. 2421).

Den verschen kabbeljau, ghesoden en ghebraden,
 De suijsen, nieuwe jonst, die quaemen wel te pas,
 Want 't was den vierden naght dat men onlustigh was.
 Alweer een nieuw verthoogh, naer 't eten van de suijsen,
 Daer comt een voor den dagh gheheel ghekleet met kuijsen. 60

De frienjen van het lijf van onder aenghedaen,
 Daer was van alle sort, jae gheel den wijncken aen.
 Den vijfden dagh, al ist gheweest den alderlesten,
 Ten was den sleghsten niet maer ver den alderbesten,
 Soo dat in overvloet de waeffels sijn vereert, 65

En al gheduerigh aen het ijsen wiert ghekeert.
 Hoesters in groot ghetal, dat waeren al gheschijncken,
 Om een ghelaesken wijn, daerop met vreught te drijncken.
 Ten lesten dan soo det de waecker een vermaen,
 Dat het was tijd en stont om haest naer huijs te gaen. 70

En watter al ghebeurt alst sijn de doncker hueren,
 En in een doncker hol en tusschen blende mueren,
 Hoe eens verthoonen sal dien dagh, die joncxsten dagh,
 Die al uutbrijnghen sal wat dat int duijster lagh.
 De vreughden van dees feest, al die daer sijn bedreven, 75

Die heb ick hier aleen maer in het kort beschreven,
 Dogh al in eer en deught, met alle treffelickheijt
 Al ist dat wiert geheseijt 't is joncheijt sonder sorgen,
 Den weert noghtans en heeft gheen hoortjen moeten borgen,
 Te weten wie het leeft dat dit nogh eens ghebeurt, 80

Al heeft het wat ghekost daerom nogh niet getreurt.
 D'onneijndelicken lof van al dees vreught bedreven
 Sal uut de asch en stof tot aen de sterrren sweven,
 De faembasuijn die sal uutblaesen metter maght:
 Lang leeft de jonghe jeught, viva Beggijnegraght ! 85

61. *frienjen*: franjes, afboordsel; hier wel allerlei instrumenten die de kuiper gebruikt. 66. *aen ... ghekeert*: met het wafelijzer werd gedraaid. 69. *det ... vermaen*: kwam ons vermanen, erop wijzen; *de waecker*: de nachtwaker. 73. *die joncxsten dagh*: de dag van het Laatste Oordeel. 77. *treffelickheijt*: eerbaarheid. 79. *Den weert*: de waard uit Het Moorelant; *hoortjen*: oordje, klein muntstukje. 80. *leeft*: beleeft, meemaakt. 82. *vreught bedreven*: vreugde bedrijven, - uiten.

Liedeken

Stemme : Sa musiceen

Al wat 't ghedaght oijt blijtschap acht,
 Heeft men nu sien bedrijven
 Van joncheijt op de gracht,
 Dat weirt is om beschrijven,
 Als sij in eer en deught,
 Tesaem waeren verheught,
 Met een bovenmaeten vreught
 Men heeft in hondert jaer, met paren (bis)
 Hun noijt soo sien vergaeren
 In de de[u]ght bestiert, wel ghemaeniert,
 Oock stellen ver ter sijen,
 Het momgheslacht, die dagh en naght,
 Met leet en spijt, de vroijelickheijt,
 Misachten en benijen.

Gheen bal plesant, oijt soo galant,
 Kan meerder vreughden gheven,
 Als nu int Moorelant,
 Is in de feest bedreven.
 Eenieder, wie het sij,
 Die was van herten blij,
 En oock sonder jeloesij.
 Het snaerspel hoort men spelen, en quelen,
 Wie soud dat oijt vervelen,
 Dit was ghelijck een hemelrijck
 Het danssen op de snaeren,
 Elck met sijn meijt, reghtuut gheseijt,
 Quam daer ten thoon, seer net en schoon,
 Al oft het engels waeren.

Elck was om 't meest verheught van geest,
 Vol vreughden en plesieren,
 Op dese blijde feest

De taeffel sagh men eieren,
 Met hoesters, vlees en vis,
 En alles wat ghewis
 Sulcken taeffel noodigh is
 Dan een sante gheschoncken, ghedroncken, (bis)
 Sonder daer op te proncken
 En Bacchus wiert daer wel gheviert,
 Hij is die gheest moest gheven,
 Aen al die jeught, die daer met vreught,
 Waeren te gaer, elck met sijn paer,
 Om soo in vreught te leven.

De echte dekenij

In zijn werk maakt de Franse socioloog Pierre Bourdieu (9) onderscheid tussen economisch (uitdrukbaar in geld), cultureel (b.v. onderwijskwalificaties) en sociaal kapitaal. Dit laatste is het geheel van hulpbronnen dat wordt gegenereerd door een netwerk aan relaties of door het lidmaatschap van een groep, een buurtorganisatie, een ambachtsgilde of een broederschap.

In elke groep bestaan min of meer geïnstitutionaliseerde vormen van dagelijks beheer van het kapitaal. Deze ene of meerdere beheerders handelen als gevolmachtigde(n) in naam van de hele groep. Dit beheer was in Gentse wijken of buurten georganiseerd in de vorm van een op geregelde tijdstippen te houden verkiezing van een deken en een paar helpers (een dekenin en een baljuw, eventueel een knape), de beheerders van het symbolisch of sociaal kapitaal van de dekenij of buurt.

De buurtgroeperingen werden te Gent tot op het einde van het Ancien Régime door het stadsmagistraat beschouwd als de verplichte en kosteloze helpers en uitvoerders van de bestuurlijke en rechterlijke macht (10). In het algemeen bestond een gebuurte uit één straat eventueel met haar zijstraten en steegjes. De deken was de onmisbare schakel tussen de schepen en de bewoners van de buurt. Om de drie - soms om de twee - jaar werd de dagelijkse leiding in een algemene vergadering van alle buurtbewoners vernieuwd (11). Meestal werd ook elk jaar een vergadering van de bewoners belegd met een maaltijd die de onderlinge verbondenheid versterkte (12).

Slechts in uitzonderlijke gevallen zijn "gebuerteboeken" bewaard, registers waarin de materiële sporen van het beheer van de deken worden vastgelegd. Dit is bv. het geval voor de gebuurte van het Veerleplein, de eraan grenzende Burgstraat en de Begijnendries (13). Deze laatste grenst aan de Begijnengracht. Van de laatstgenoemde straat is echter geen gelijkaardig document bewaard. Wel weten we met zekerheid dat die Begijnengracht eveneens een dekenij vormde, waarvan Jacobus Hije op het einde van zijn leven deken was.

Jongeregezelschap

De "jonckejt" die vijf dagen lang een "vergaederijng" hield, behoorde wel tot een min of meer georganiseerd gezelschap van jongelui. Dergelijke groepen van ongehuwden hadden in de pre-industriële maatschappij een belangrijke inbreng bij het organiseren van feestelijkheden. Ze waren bovendien, zoals iemand het ooit formuleerde, "de aangewezen opruimers van maatschappelijk vuil en de rituele herstellende van geschonden waarden en normen" (14).

(9) P. Bourdieu, *Le sens pratique* (Paris, 1980), p. 180-183 en "Economisch kapitaal, cultureel kapitaal, sociaal kapitaal", in : P. Bourdieu, *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip. Gekozen door Dick Pels* (Amsterdam, 1989), p. 120-141.

(10) M. Jacobs, "Rechten, plichten en conflicten in Gentse gebuurten (zeventiende-achttiende eeuw)", *Volksk. Bulletin* 22 (1996), p. 149-176.

(11) E. Varenberg, "Les Voisinages de Gand", *Bullet. de l'acad. de Belgique* 2de Reeks, 21 (1868), p. 364-386 en G. Van Severen, *Het gebuurte- en dekenijleven te Gent vroeger en nu* (Gent, 1977), p. 19.

(12) M. Jacobs, *Op.cit.*, p. 155 en 156.

(13) In de tweede helft van de 18de eeuw werd de dekenij opgesplitst. Er was toen blijkbaar ook een deken "vande gebuurte de Nederlandstraete ... met den begijnendriesch ende het begijnhof" (M. Jacobs, *Op.cit.*, p. 167)

(14) A. Sermon, "Bloei en snoei van het Gentse carnaval", *OvZ* 75 (2000), p. 245-284 (p. 249).

Wijkverenigingen in de stad en gelijkaardige groepen op het platteland worden verder beschouwd als de voorlopers van de “zottengilden”, die vooral rond nieuwjaar en ‘vastenavond’ grote activiteit aan de dag legden. Geleidelijk kregen ze ook een plaats toegewezen binnen de stadshiërarchie met daaraan verbonden voorrechten.

In Frankrijk zijn de huwbare jongeren, de “varlets à marier”, vooral bekend uit gerechtelijke dossiers en daarmee soms gepaard gaande gratieverzoeken, wanneer om de ene of de andere reden een door hen georganiseerde manifestatie wat uit de hand liep ⁽¹⁵⁾. Ze eisen afkoopgeld wanneer een jongen uit een ander dorp één van hun meisjes komt opvrijen en ook wanneer het daarbij tot een huwelijk komt. Tijdens de huwelijksnacht brengen ze met een heus ceremonieel het jong koppel een versterkende drank, de zg. “chaudeau” ⁽¹⁶⁾. Ze houden toezicht, soms met goedkeuring van de overheid, op de goede zeden. Mannen die bekend staan als pantoffelhelden worden door hen op een ezel door het dorp rondgevoerd. Deze en andere vormen van charivari ⁽¹⁷⁾ hoorden thuis bij de meest opvallende en ruchtmakende activiteiten van deze jongerengeselschappen.

Over de organisatie en praktische inrichting van deze groepen in Frankrijk, soms “bachelleries” of “abbayes de la jeunesse ou des conards” genoemd, zijn we in de regel heel onvoldoende ingelicht ⁽¹⁸⁾. En niet alleen bij onze zuiderburen is dat het geval. Zo was er in de vroege zestiende eeuw te Gent een “Ghezelschepe vanden Drooghen” actief, waarover buiten de naam geen informatie beschikbaar is. Wel zeker is dat deze gezelschappen elk jaar op een bepaald tijdstip een algemene vergadering belegden waarbij een koning, een abt of een hoofdman werd gekozen.

Een van de gezelschappen waarover, bij wijze van uitzondering, betrekkelijk veel bekend is, zijn de Gibeanen van Poperinge. Op tweede kermisdag 1653 (9 juli) had een optocht door de stad plaats, en werd in een herberg een proceszitting gehouden. De aanleiding daartoe was een inwoner die zich aan niet-aanvaardbaar geacht sociaal gedrag had schuldig gemaakt. Het proces eindigde met een vonnis, maar bij de uitvoering ervan kwam het tot incidenten. Opmerkelijk daarbij is dat de Gibeanen deel uitmaakten van een rederijkerskamer, de Victorinen of het “Gilde van de Longhoirie” die ook aan toneelwedstrijden deelnam en bij feesten allerlei literair-geïnspireerde taken op zich nam.

Op de wijk Castel te Moerzeke werd vele jaren lang elk jaar een volksgericht gehouden ⁽¹⁹⁾. Ook hier waren jongelui de organisatoren. Zij vaardigden een pseudo-kerkgebod uit vanuit het venster op de bovenverdieping van een herberg. Daarin werden dorpsgenoten die op de ene of

¹⁵⁾ R. Vaultier, *Le Folklore pendant la Guerre de Cent Ans d'après les lettres de rémission* (Paris, 1965).

¹⁶⁾ *Idem*, p. 27 e.v. Cf. ook H. Pleij, *Het Gilde van de Blauwe Schuit* (Amsterdam, 1979), p. 33 e.v.

¹⁷⁾ M. Jacobs, “‘Charivari’ : aanzet tot interdisciplinaire studie van volksgerichten in Vlaanderen”, *DvZ* 61 (1986), 85-104.

¹⁸⁾ W.L. Braekman, *Spel en Kwek in vroeger Tijd* (Gent, 1992), p. 62 e.v. en Le Roy Ladurie, *De Carnaval van Romans* (Amsterdam, 1985), p. 293-308.

¹⁹⁾ W.L. Braekman, “Volksgericht met charivari op de wijk Castel te Moerzeke (17de en 18de E.)”, *Volkkunde* 99 (1998), 73-80.

de andere wijze aanleiding hadden gegeven tot sociale of morele correctie gemaand om op het dorpsplein te verschijnen en hun vonnis te horen voorlezen. In het ergste geval werden ze daarna op een slede gezet en het dorp rondgevoerd. Deze jaarlijkse 'dingdag' ging ook gepaard met een volksfeest, met o.m. toekenning van nep-ambten en met het voordragen van literaire spotteksten en het zingen van ludieke liederen.

Ook elders zijn sporen gevonden van het bestaan van dergelijke jongeregezelschappen. Zo was een dergelijke vereniging actief te Moerbeke-Waas in de eerste helft van de achttiende eeuw. In februari 1738 werd een volksgericht gehouden en elk jaar blijkt een dergelijke activiteit er te hebben plaatsgevonden, wat wijst op een min of meer permanent karakter van dit gezelschap. In Sinaai-Waas had men een gelijkaardige groepering die er elk jaar op "sotten maandag" (de eerste maandag na Driekoningen) een volksgericht met charivari organiseerde⁽²⁰⁾. Daarbij werd ook een lied gezongen, een van de weinige gelegenheidsliederen waarvan we niet enkel het bestaan kennen, maar waarvan ook de tekst zelf tot ons is gekomen. Hierbij moet nog worden opgemerkt dat in de tweede helft van de achttiende eeuw te Sinaai-Waas ook een toneelvereniging bekend is. Ze droeg als zonderlinge naam "de vorte schinkels". Ze voerden een toneelstuk op te Belsele. Vermoedelijk was het ditzelfde Sinaaise gezelschap, "de Bende van de Commune van Sinay", zoals ze in die tijd ook spottend genoemd werd, dat ook het jaarlijkse volksgericht organiseerde.

Opvallend is dat uit de schaarse informatie waarover we beschikken, blijkt dat dikwijls, althans bij ons, een toneel- of rederijdersgezelschap in verband staat met de "Abbeyes de la jeunesse" of "bachelleries". Bij de dagenlange vergadering in *Het Moorelant* te Gent is de band met het toneel en de rederijkerij in het algemeen eveneens nadrukkelijk aanwezig.

Toneelgezelschap

Op drie van de vijf dagen diende in het *Moorelant* naast de gewone smulpartij een monoloog tot tijdverdrijf van het gezelschap. Deze duidelijke belangstelling voor het toneel en het dramatische op de Begijnengracht blijkt trouwens niet alleen op het jongerenfeest van 1707. Een paar decennia later, in de kerstdagen van 1725, voerden vermoedelijk dezelfde jongeren (of hun nakomelingen) van deze buurt in *Den Druijftack*, een herberg die ook *Het Land van Belofte* genoemd werd⁽²¹⁾, een toneelstuk op, het "treur eijndigh blijsspeelken" van David en Abigail. Het werd door "sessentwintigh acteurkens der jonckeijt" van de Begijnengracht opgevoerd (nr. 3). Het is een van de weinige toneelstukken die in de bundel van Jacobus Hije bewaard zijn⁽²²⁾.

Van de vier monologen die in 1707 in *Het Moorelant* werden gebracht, zijn er drie van de hand van Jacobus Hije. Ze komen ook in het verza-

(20) W.L. Braekman, *Spel en Kwel*, p. 62-77.

(21) N. Kerckaert, *Op.cit.*, p. 55 : "de Herberghe ghenaemt den Druyftack ofte Land van Belofte staende op de Begynengracht" (1708).

(22) De andere zijn nr. 74 en 75.

melhandschrift voor: “De man draeghende vrouw” (nr. 76), dat ook werd vertoond in *Het Gansken*, de plaatselijke schouwburg die met een smalle gang (vandaar de naam) in de Mageleinstraat uitkwam, “Des weirrelts ijdelheijt” (nr. 77) eveneens in hetzelfde lokaal en de monoloog van de schoenlapper over “den sleghten tyt” (nr. 11). Deze drie stukken moeten dus vóór 1707 geschreven zijn. De vierde tekst op de vierde dag is moeilijker te identificeren. Mogelijk gaat het om de “Cuijpers lof” (nr. 19) of het gelijkaardige nr. 70.

Vermelden we nog dat er zeker in 1766 en misschien nog later, in de herberg *Het Land van Belofte*, een andere naam voor de *Druiftak*, een rederijderskamer gevestigd was. Die heette wel niet toevallig *De Jonkheden van den Begijnengracht* ⁽²³⁾. Het was wellicht nog steeds dezelfde rederijderskamer die reeds bij het begin van de eeuw bestond en toen in *De Moriaan* gevestigd was. ⁽²⁴⁾

Uit het voorgaande blijkt duidelijk de nauwe band tussen een rederijderskamer, in ons geval De Fonteine, en de buurtvereniging of rederijderskamer van de jongeren van de Begijnengracht. Dit gezelschap had zich in navolging van het dekenijbestuur van de volwassenen ook op die wijze georganiseerd. Ook zij hadden een deken, een dekenin, een baljuw en vermoedelijk ook nog een knape, net dezelfde ambten die tot het dekenijbestuur van de volwassenen behoorden. Bovendien was het ook een toneelgezelschap of een rederijderskamer van jonge buurtbewoners.

(23) [H. Keurvels], “Oude Kamers van Rhetorika in Vlaanderen”, *Gentsch Museum I* (1895-1896), p. 78-80. In de periode 1761-1766 waren er op Ekkerghem vijf rederijderskamers.

(24) Had de *Moriaan* intussen zijn naam veranderd in *De Druiftak of Het Land van Belofte*? Of zijn het toch steeds twee verschillende herbergen geweest?

Besluit

Het gedicht van Hije is een zeldzame beschrijving van hoe het er te Gent en, naar analogie daarmee, vermoedelijk ook in andere steden, aan toe ging bij de pseudo-dekenijen van jongeren. De informatie in verband met de activiteiten die, buiten het uitvoerig feesten, door hen in de loop van het jaar werden aan de dag gelegd, ontbreekt hier helaas volledig. Ook al blijven vele vragen onbeantwoord, toch is dit soort getuigenis zo zeldzaam dat elke aanwinst, hoe beperkt ook, een bijzonder welkome aanvulling van onze kennis genoemd moet worden.